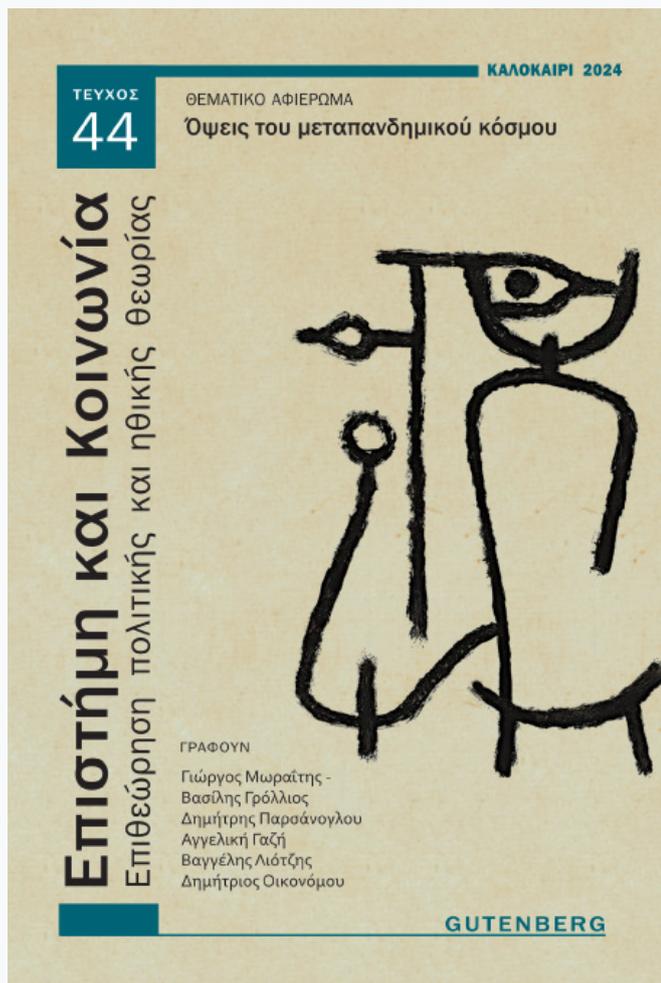

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 44 (2024)

Όψεις του μεταπανδημικού κόσμου

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΤΟΥ ΝΤΟΝΑΛΤ ΤΡΑΜΠ

Δημήτριος Οικονόμου

Copyright © 2024, Δημήτριος Οικονόμου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Οικονόμου Δ. (2024). ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΤΟΥ ΝΤΟΝΑΛΤ ΤΡΑΜΠ. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 44, 115-144. ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/sas/article/view/34050>

Δημήτριος Β. Οικονόμου*

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΤΟΥ ΝΤΟΝΑΛΝΤ ΤΡΑΜΠ

Η θρησκεία έχει ιδιαίτερη θέση στη ζωή των Αμερικανών, από τον καιρό του αποικισμού του Νέου Κόσμου, καθώς συνέβαλε στην οικοδόμηση της κοσμοθεωρίας ότι είναι το εκλεκτό έθνος που έχει ως αποστολή να δημιουργήσει τη 'Νέα Ιερουσαλήμ', στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, και να σώσει τον κόσμο. Παρά το γεγονός ότι το αμερικανικό σύνταγμα υποστηρίζει τον διαχωρισμό εκκλησίας και κράτους, η θρησκεία είναι μέρος της πολιτικής και πολιτισμικής ταυτότητας των ΗΠΑ. Η παρούσα εργασία θα προσπαθήσει να διερευνήσει την επιρροή της θρησκείας στην εσωτερική πολιτική κατάσταση των Ηνωμένων Πολιτειών, εστιάζοντας στην περίοδο διακυβέρνησης του Ντόναλντ Τραμπ. Στο επίκεντρο της έρευνας, βρίσκονται οι Ευαγγελικοί και η Νέα Χριστιανική Δεξιά, προκειμένου να εξεταστεί πώς και σε ποιο βαθμό επηρέασαν την εκλογική αναμέτρηση του 2016 και τη μετέπειτα διαμόρφωση της πολιτικής κατάστασης.

Λέξεις - κλειδιά: *ΗΠΑ, θρησκεία, Ευαγγελικοί, διακυβέρνηση Τραμπ, εκλογές*

* Πολιτικός Επιστήμων, MA, MBA, MSc <dim-e@otenet.gr>

Εισαγωγή

ΜΕΧΡΙ και τον 18ο αιώνα, η θρησκεία αποτελούσε καθοριστικό παράγοντα πρόκλησης πολιτικών γεγονότων και στρατιωτικών συγκρούσεων μεταξύ κρατών, κοινοτήτων, ακόμη και κοινωνικών ομάδων. Μετά την υπογραφή της συνθήκης της Βεστφαλίας, το 1648, άρχισε η σταδιακή μείωση της πολιτικής της σημασίας αρχικά στην Ευρώπη και στη συνέχεια παγκοσμίως. Ωστόσο, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, και ειδικότερα στις αρχές του 21ου αιώνα, ο ρόλος της θρησκείας αναζωπυρώνεται, αποκτώντας συχνά πολιτικοποιημένη μορφή.

Ενώ μέχρι πρόσφατα υπήρχε η άποψη ότι οι θρησκευτικοί φορείς μπορούσαν να αγνοηθούν στην πολιτική ως αμελητέα ομάδα, εντούτοις παρατηρείται ότι σήμερα εμπλέκονται σε ποικίλα πολιτικά ζητήματα και αντιπαραθέσεις. Αυτό συμβαίνει επειδή: α) η θρησκεία επηρεάζει την κοσμοθεωρία και το σύστημα πεποιθήσεων των διαμορφωτών της πολιτικής, β) περιορίζει τους υπευθύνους λήψης αποφάσεων σε ενέργειες που δεν θίγουν την πίστη και τις αξίες του εκλογικού σώματος και γ) μέσω των θεσμών και των χώρων λατρείας που διαθέτει, μπορεί να καταστεί φορέας δράσης με στόχο την πολιτική κινητοποίηση, προωθώντας πολιτικά μηνύματα και πυροδοτώντας πολιτικές και κοινωνικές δραστηριότητες.

Έχουν καταγραφεί τρία χαρακτηριστικά παραδείγματα χωρών που αποτελούν σημαντικές περιπτώσεις μελέτης σε ό,τι αφορά την εμπλοκή της θρησκείας στην εσωτερική και εξωτερική τους πολιτική. Αυτές είναι οι ΗΠΑ, η Ινδία και το Ιράν. Η παρούσα εργασία θα ασχοληθεί με τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, καθώς, ενώ είναι το ισχυρότερο κοσμικό κράτος του κόσμου, εντούτοις καταγράφουν υψηλά ποσοστά ατόμων που θρησκευούνται με μεγάλη συχνότητα και εμφανίζουν στενές σχέσεις με τους θεσμούς και τις οργανώσεις στις οποίες ανήκουν. Επίσης, είναι μια χώρα με υψηλό ποσοστό ανθρώπων που θεωρεί τη θρησκεία σημαντικό κομμάτι στη ζωή του και ως ένα από τα στοιχεία που διαμορφώνουν τη στάση και τη συμπεριφορά του απέ-

ναντι στους άλλους (Pew Research Center 2018). Έτσι, παρατηρείται τα τελευταία χρόνια μια θρησκευτική ομάδα, οι Ευαγγελικοί, οι οποίοι μέσω επηρεασμού της κοινής γνώμης και διαμόρφωσης λόμπι από εκλεγμένους αντιπροσώπους και μέλη της διοίκησης, επιδρούν σημαντικά στον σχεδιασμό και την εφαρμογή τόσο της εσωτερικής όσο και της εξωτερικής πολιτικής της χώρας (Haynes 2018: 475).

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναδείξει τη σημασία της εμπλοκής των ευαγγελικών στην εκλογή και διακυβέρνηση της προεδρίας Τραμπ και την ανάγκη ανάλυσης της επίδρασης που είχαν οι θρησκευτικές τους πεποιθήσεις και αντιλήψεις στη διαμόρφωση της εσωτερικής πολιτικής κατάστασης της χώρας. Είναι σημαντικό να γνωρίζουν οι πολίτες και το πολιτικό σύστημα κάθε χώρας γενικότερα εάν υπάρχουν ή κατασκευάζονται προεκλογικές συμμαχίες με εκατέρωθεν ανταλλάγματα, ειδικότερα όταν εμπλέκονται θρησκευτικές ομάδες και ακραίες ιδεολογικές οργανώσεις.

Οι ευαγγελικοί, ως εκφραστές του φονταμενταλισμού στις ΗΠΑ, πιστεύουν ακράδαντα στο αλάθητο και την κυριολεκτική ερμηνεία της Βίβλου. Ενώ αρχικά προσπάθησαν να αποφύγουν την εκκοσμίκευση και να επιβιώσουν στηριζόμενοι στις θρησκευτικές αρχές και αξίες, αποκομμένοι από τη δημόσια ζωή, το 1970, συνειδητοποίησαν ότι εάν θέλουν να καταπολεμήσουν αυτό που θεωρούσαν εχθρό θα έπρεπε να βγουν από την αδράνεια και να ενεργήσουν παρεμβαίνοντας δραστικά στην κοινωνική και πολιτική σκηνή. Καθοδηγούμενοι από ικανούς ηγέτες, εξελίχθηκαν σε ένα ισχυρό θρησκευτικό, κοινωνικό και πολιτικό κίνημα με πολλαπλές επιρροές, φθάνοντας σε σημείο να διεκδικήσουν δυο φορές το αξίωμα του Προέδρου των ΗΠΑ (Haynes 2018: 267-8). Οι ευαγγελικοί συναντώνται σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, ακόμα και στους πιο εύπορους και καταξιωμένους πολίτες και, επομένως, ο φονταμενταλισμός τους δεν οφείλεται στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, αλλά είναι μοντέρνος και αντιλαμβάνεται τις σύγχρονες τάσεις (2018: 276).

Οι ευαγγελικοί στις ΗΠΑ στήριξαν συντριπτικά την εκστρατεία του Ντόναλντ Τραμπ στην εκλογική αναμέτρηση του

2016. Παρά το ασταθές ηθικό υπόβαθρο και τις συμπεριφορές του Τραμπ στο παρελθόν, οι οποίες αναμενόταν να δημιουργήσουν ανησυχίες στους ευσεβείς θρησκευόμενους, η συσπείρωση που καταγράφηκε στην υποψηφιότητά του ήταν πρωτοφανής για το σύγχρονο πολιτικό σκηνικό των ΗΠΑ (Margolis 2020). Καθοδηγούμενοι από μια αίσθηση διακρίσεων εναντίον τους από την υπόλοιπη κοινωνία, πλαισιωμένη από την οικονομική ανησυχία και αβεβαιότητα (Wong 2018), αλλά και από την επιθετική ρητορική του Τραμπ προς το Ιράν μαζί με την υπόσχεση για υποστήριξη προς το Ισραήλ, δημιούργησαν μια γενικευμένη συντηρητική προοπτική, η οποία στο πρόσωπο του Τραμπ έβλεπε το όργανο του Θεού που θα διορθώσει τα πράγματα (Durbin 2020).

Θρησκεία και Αμερική

Στις 6 Σεπτεμβρίου του 1620 το *Mayflower* απέπλευσε με το πλήρωμά του και 102 προσκυνητές από το λιμάνι του Σαουθάμπτον,¹ για να διασχίσει τον Ατλαντικό Ωκεανό και να φτάσει στη Νέα Γη.² Οι πουριτανοί ζητούσαν την επιστροφή σε μια απλούστερη μορφή πίστης και τον τρόπο λατρείας των πρώτων χριστιανών επιθυμώντας τον εξαγνισμό της εκκλησίας. Καθώς εκείνη την εποχή ήταν παράνομο το να μην είσαι μέλος της Αγγλικανικής ή της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας, αρκετοί πιστοί αναγκάστηκαν να βρουν καταφύγιο στον Νέο Κόσμο.³ Ο πουριτανισμός υπήρξε η κυρίαρχη θρησκευτική δύναμη κατά τον 17ο και 18ο αιώνα, επηρεάζοντας τον τρόπο σκέψης και τα πολιτισμικά πρότυπα της Αμερικής.⁴ Οι πουριτανοί επιδίωκαν μια ταπεινή και υπάκουη

1. Αφήνοντας πίσω το συντροφικό πλοίο *Speedwell*, το οποίο αποδείχθηκε ακατάλληλο να πλεύσει, επειδή έμπαζε νερά.

2. *Mayflower ship*. <https://www.britannica.com/topic/Mayflower-ship>.

3. 'Who Were the Pilgrims', Plimoth Patuxet Museums, <https://plimoth.org/for-students/homework-help/who-were-the-pilgrims>.

4. Feldmeth, G.D. American Puritanism, U.S. History Resources, <http://www.feldmeth.net/US/lec.pur.html> και <http://faculty.polytechnic.org/gfeldmeth/lecpur.pdf>.

ζωή και εμφανίζονταν υπέρ της ισότητας και της ισονομίας, γεγονός που αποτέλεσε τη βάση για την αμερικανική δημοκρατία (De Tocqueville 1835). Τέλος, στην πίστη και θεολογία τους κεντρική θέση έχει η άποψη της διαθήκης μεταξύ του Θεού και του εκλεκτού λαού (Kang 2009: 148-51), ο οποίος θα συνιστούσε την ‘πόλη στον λόφο’ και θα αποτελούσε, ως ‘φως προς τα έθνη’,⁵ το κατεξοχήν πρότυπο διακυβέρνησης. Σκοπός ήταν η ίδρυση μιας ιερής Κοινοπολιτείας που θα οραματιζόταν την αρμονία, την τάξη και την ειρήνη για τους πολίτες της,⁶ και όπου ο Θεός θα κυβερνούσε έμμεσα την εκκλησία και την πολιτεία (Kessler 1992).

Για πολλούς, οι πουριτανοί συγκαταλέγονται στους διαμορφωτές της αμερικανικής πολιτικής σκέψης, η οποία οδήγησε στην Αμερικανική Επανάσταση και ενέπνευσε τις κεντρικές και ομοσπονδιακές συνταγματικές αρχές που ακολούθησαν (Witte 1990). Μπορούμε, σήμερα, να υποστηρίξουμε ότι η κυριαρχία του πουριτανισμού στις ΗΠΑ έχει εκλείψει και ότι υπάρχει μια πτώση στη θεολογική του επίδραση, ο αντίκτυπος, όμως, που έχει στις ηθικές και πολιτικές απόψεις και σκέψεις είναι σημαντικός. Από αυτόν πηγάζουν τα στοιχεία της πολιτικής θρησκείας στην Αμερική, που είναι διαφορετική από τον χριστιανισμό ως πίστη, και η οποία υπερβαίνει τις κομματικές γραμμές (Squiers & Arsenault 2023: 102). Η αμερικανική πολιτική θρησκεία διαχέει τον πολιτικό λόγο ανεξαρτήτως πολιτικών κομμάτων και έχει οικοδομήσει την αμερικανική αυτο-αντίληψη και συμπεριφορά των πολιτικών ηγετών (Gomez 2012). Η χρήση θρησκευτικής γλώσσας στις προεκλογικές ομιλίες των υποψηφίων προέδρων είναι χαρακτηριστικό στοιχείο, ιδιαίτερα από το 1952 και εντεύθεν. Μελέτες έχουν δείξει ότι το 88% κάνει αναφορά στη θρησκεία και το 61% αναφέρεται συγκεκριμένα στον όρο ‘Θεός’ (Chapp & Coe 2019: 403).

5. Ματθαίος 5:14, ‘Υμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη’, https://apostoliki-diakonia.gr/bible/bible.asp?contents=new_testament/contents_mathaiou.asp&main=mathaiou&file=1.1.5.htm.

6. The Charter of Massachusetts Bay, 1691, https://avalon.law.yale.edu/17th_century/mass07.asp.

Η ιδέα της αμερικανικής εξαιρετικότητας, επηρεασμένη από θρησκευτικά στοιχεία, υποδηλώνει την υπεροχή των ηθικών αξιών, του πολιτικού συστήματος και της κοινωνικής οργάνωσης των Ηνωμένων Πολιτειών έναντι των υπόλοιπων κρατών της υφηλίου. Πρόκειται για ένα σύνολο ιδεών και εκφράσεων που εξηγούν τη θέση και τον ρόλο των ΗΠΑ μέσα στον κόσμο, και επιδρούν καθοριστικά στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική της χώρας, καθώς προσδιορίζουν το ποιοι είναι οι 'άλλοι' ή οι 'εχθροί' (Seymour 1997: 18). Ενώ, στην αρχή, το όραμα ήταν να αποτελέσουν οι Ηνωμένες Πολιτείες το θρησκευτικό και ηθικό πρότυπο οργάνωσης και διακυβέρνησης, στη συνέχεια εμπλουτίστηκε με τη δοσμένη από τον Θεό αποστολή να ξαναδημιουργήσει τον κόσμο κατ' εικόνα του, ώστε να επιτευχθεί η ανθρώπινη πρόοδος (Merelman 1984: 7) και σωτηρία του κόσμου (Mc Evoy-Levy 2001: 24-5). Ανεξάρτητα από τα κόμματα και τους ηγέτες που εναλλάσσονται στην πολιτική σκηνή, υπάρχει ευρεία συναίνεση ως προς την αμερικανική εξαιρετικότητα και πολιτική θρησκεία, που συμβάλλει στην κατανόηση της αμερικανικής κουλτούρας και στην ερμηνεία της κοινωνικοπολιτικής συμπεριφοράς (Squiers & Arsenault 2023: 101).

Η Νέα Χριστιανική Δεξιά

Οι δικαστικές διαμάχες των δεκαετιών του 1960 και του 1970 υπήρξαν καθοριστικής σημασίας για την επανεμφάνιση και εξέλιξη της Χριστιανικής Δεξιάς, που προασπιζόταν πλέον τα κοινωνικά δικαιώματα κάθε χριστιανού. Το 1962, στην υπόθεση Engel και Vitale, το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ έκρινε ότι η προσευχή και η ανάγνωση της Βίβλου στα δημόσια σχολεία παραβίαζαν τον συνταγματικό διαχωρισμό εκκλησίας και κράτους.⁷ Έναν χρόνο μετά, στην υπόθεση Abington κατά Schempp, το Ανώτατο Δικαστήριο γνωμάτευσε ότι η ανάγνωση της Βίβλου στα δημόσια σχολεία ήταν ενάντια στην Πρώτη Τροπολογία.⁸ Το 1972 το Κο-

7. Engel v. Vitale, <https://www.oyez.org/cases/1961/468>.

8. School District of Abington Township, Pennsylvania v. Schempp, <https://www.oyez.org/cases/1962/142>.

γκρέσο πρότεινε και ενέκρινε την τροποποίηση του Συντάγματος σε ό,τι αφορά τα δικαιώματα των πολιτών απαγορεύοντας πλέον τις διακρίσεις εις βάρος τους από μεριάς των κρατικών υπηρεσιών και της ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Το 1973 το Ανώτατο Δικαστήριο, στην υπόθεση *Roe κατά Wade*,⁹ αποφάσισε ότι οποιαδήποτε πολιτειακή νομοθεσία απαγορεύει τις αμβλώσεις κρίνεται αντισυνταγματική και, ως εκ τούτου, οι γυναίκες είναι ελεύθερες στην επιλογή του δικαιώματος στην άμβλωση.¹⁰

Οι αποφάσεις αυτές θεωρήθηκαν από τους φονταμενταλιστές χριστιανούς και άλλες συντηρητικές δυνάμεις και οργανώσεις ως κατάργηση των χριστιανικών αξιών και επίθεση στα θεμέλια της αμερικανικής κοινωνίας. Ειδικότερα, το δημοψήφισμα του 1977, στην κομητεία Ντέιντ της Φλόριντα, για την αναγνώριση των δικαιωμάτων των ομοφυλοφίλων οδήγησε τους ευαγγελικούς και τους συντηρητικούς προτεστάντες να εκφράσουν την αντίθεση και δυσaréσκεία τους οργανώνοντας κινήματα και εκστρατείες για την υποστήριξη και επιστροφή των παραδοσιακών χριστιανικών αξιών στην κοινωνία (Salleh 2011: 60).

Μια άλλη αιτία της εμφάνισης και ανάπτυξης της Χριστιανικής Δεξιάς ήταν η απόφαση του προέδρου Κάρτερ να αφαιρέσει το ισχύον έως τότε καθεστώς φοροαπαλλαγής των χριστιανικών σχολείων, λόγω διακρίσεων που γίνονταν σε αυτά.¹¹ Η εν λόγω παρέμβαση εξόργισε τη χριστιανική κοινότητα, η οποία την εξέλαβε ως καθαρή επίθεση εναντίον της, καθώς ουσιαστικά

9. *Roe v. Wade*, <https://www.oyez.org/cases/1971/70-18>.

10. Το 2022 το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ ανέτρεψε την απόφαση *Roe κατά Wade*, μετά από 50 χρόνια, κρίνοντας με πλειοψηφία 6 προς 3, ότι δεν υπάρχει συνταγματικό δικαίωμα στην άμβλωση. Η απόφαση πάρθηκε στην υπόθεση *Dobbs κατά Jackson Women's Health Organization*. <https://reproductiverights.org/supreme-court-takes-away-right-to-abortion/>.

11. Το Ανώτατο Δικαστήριο τον Ιούνιο του 2022, με ψήφους 6 προς 3, άλλαξε εν μέρει την απόφαση, όταν έκρινε ότι, εάν ένα κράτος χρησιμοποιεί χρήματα των φορολογουμένων για να πληρώσει για μη θρησκευτικά ιδιωτικά σχολεία, πρέπει να το κάνει και για τα θρησκευτικά. Οι οικογένειες που προσέφυγαν αμφισβήτησαν έναν κρατικό νόμο που επέτρεπε τη χρήση δημόσιων πόρων για ιδιωτικά σχολεία, εφόσον το σχολείο δεν προωθούσε μια συγκεκριμένη θρησκεία. <https://marketrealist.com/p/do-religious-schools-pay-taxes/>.

της απαγόρευσε να διδάσκει στα παιδιά της ό,τι και όπως ήθελε. Θεωρώντας τους εαυτούς τους θύματα και ευρισκόμενοι σε θέση άμυνας, αφού αρχικά απευθύνθηκαν στην αντιπολίτευση, εν συνεχεία επιχείρησαν να δράσουν μόνοι τους οργανώνοντας τη δική τους ενεργή ανάμιξη στην πολιτική (Martin 1996: 173). Τελικά, ο Ψυχρός Πόλεμος και η αντιπαλότητα μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ επέδρασαν καταλυτικά στην ανάπτυξη και εξέλιξη της Χριστιανικής Δεξιάς. Ο κίνδυνος παγκόσμιας εξάπλωσης του 'αθεϊστικού κομμουνισμού' θεωρήθηκε απειλή για τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και αξίες που πρέσβευαν οι ευαγγελικοί και οι φονταμενταλιστές χριστιανοί (Schoenberger 1969: 10-1), δίνοντάς τους την αφορμή να οργανώσουν και να εκδηλώσουν μια νέα μορφή εθνικισμού που θα συνδύαζε τη θρησκεία με το κοσμικό εθνικό συμφέρον της χώρας. Η, με βιβλικούς όρους, ρητορεία αναμίχθηκε με τον καπιταλισμό και τον επεκτατισμό των ΗΠΑ και δημιούργησε έναν εθνικισμό απολύτως ελκυστικό για τα συμφέροντα της εκάστοτε κυβέρνησης (Salleh 2011: 62).

Τη δεκαετία του 1960 κάνει την εμφάνιση της, στην πολιτική σκηνή μια δεξιά, λαϊκίστικη και συντηρητική τάση, η Νέα Δεξιά, που βρήκε στο κίνημα της Χριστιανικής Δεξιάς έναν έξοχο φίλο και συνάδελφο, καθώς ασπάζονταν κοινές ιδέες και απόψεις τόσο στα εσωτερικά όσο και στα εξωτερικά πολιτικά ζητήματα. Οι ηγέτες της πολιτικής αυτής τάσης δεσμεύονταν να παρέχουν στο κίνημα την πολιτική οδό και τη νομιμοποίηση μέσω της κομματικής δομής για να συμμετέχει ενεργά στην πολιτική ζωή των ΗΠΑ, και οι ευαγγελικοί ηγέτες ανέλαβαν να εξασφαλίσουν πολιτική και ιδεολογική υποστήριξη, επηρεάζοντας την πολυπληθή μάζα των συντηρητικών προτεσταντών. Συνειδητοποιώντας ότι έχουν κοινά συμφέροντα και οι σκοποί τους συγκλίνουν, εργάστηκαν μαζί για την επικράτησή τους στο εσωτερικό, μέσω της καπιταλιστικής οικονομίας και των συντηρητικών ηθών, ενώ, στην εξωτερική πολιτική στήριξαν τον αντικομμουνισμό, υπερασπίστηκαν το Ισραήλ και προώθησαν μια μονομερή πολιτική στις διεθνείς σχέσεις (Oldfield 1996).

Τελικά, οι ηγέτες και των δύο κινήματων συμμαχήσαν και πορεύθηκαν κάτω από την κοινή σημαία του συντηρητισμού, δη-

μιουργώντας μια ιδιότυπη (ιερή συμμαχία). Η Χριστιανική Δεξιιά άδραξε την ευκαιρία που της δινόταν για την προάσπιση των θρησκευτικών αξιών και ηθικών αρχών της και, βασισμένη αφενός σε ένα εκτεταμένο δίκτυο ευαγγελικών εκκλησιών και οργανώσεων και αφετέρου στην καλή χρήση των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας, μέσω εκατοντάδων ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών (π.χ. Christianity Today), αισθανόταν αισιόδοξη για την επιτυχία της στην αμερικανική πολιτική σκηνή (Durham 2000).

Πρωταρχικός στόχος του κινήματος της Χριστιανικής Δεξιιάς ήταν να διαμορφώσει την αμερικανική δημόσια πολιτική ζωή, κοινωνικά και πολιτιστικά, με βάση τις παραδοσιακές ιουδαιο-χριστιανικές πεποιθήσεις. Έτσι, επικεντρώθηκε σε δράσεις για κοινωνικά ζητήματα, όπως αυτά της οικογένειας, της άμβλωσης, των γάμων των ομοφυλόφιλων, του φεμινισμού, της προσευχής στα σχολεία και της κατ' οίκον εκπαίδευσης (Green, Rozell & Wilcox 2003). Ασπάζεται συγκεκριμένες πεποιθήσεις και ιδέες όσον αφορά το άτομο και την προσωπικότητά του, την οικογένεια ως κοινωνικό θεσμό, την οικονομία και τον καπιταλισμό, την εσωτερική πολιτική κατάσταση και τον εκτός των ΗΠΑ κόσμος, για τον οποίον έχει δημιουργήσει μια πνευματική και ηθική κοσμοθεωρία που της παρέχει τη δυνατότητα συστηματικών στρατηγικών δράσεων και πολιτικών επιλογών (Lienesch 1993).

Η Νέα Χριστιανική Δεξιιά, μετά τη δεκαετία του 1980, απέκτησε μεγάλο έρεισμα στην αμερικανική κοινωνία και έγινε μια από τις κύριες πολιτικές ομάδες-λόμπι που επηρεάζει τους διαμορφωτές και τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων (Haynes 2005). Ειδικότερα, μετά την 11η Σεπτεμβρίου, προκάλεσε πέντε σημαντικές εξελίξεις στη χώρα, δηλαδή, 1) την ενίσχυση των χριστιανικών πεποιθήσεων, 2) την αίσθηση ότι απειλείται από την παγκοσμιοποίηση, 3) την αυξανόμενη επιθυμία για αντίσταση στις εξωτερικές επιρροές, 4) την επιστροφή σε μια χρυσή εποχή και, τέλος, 5) την ετοιμότητα για χρήση όλων των μέσων, ακόμα και βίαιων, για την επίτευξη αποτελεσματικών πολιτικών οφελών (Lieven 2004).

Η πορεία προς την εκλογή του Ντόναλντ Τραμπ

Στις εκλογές του 2016 ο Τραμπ, εκμεταλλευόμενος τον αρνητικό αντίκτυπο της παγκοσμιοποίησης που ερχόταν από μια συνεχιζόμενη κρίση, από το 2008, και την απειλή της τρομοκρατίας, εστίασε σε δύο δημοφιλείς φόβους, στην εισροή μεταναστών από το Μεξικό και το μουσουλμανικό στοιχείο. Απορρίπτοντας την πιθανότητα η μετανάστευση να αποβεί επωφελής για την αμερικανική οικονομία και παρουσιάζοντάς την ως ένα άλυτο πρόβλημα που οδηγεί σε αύξηση της εγκληματικότητας και σε σημαντικές κοινωνικές συγκρούσεις, αντιμετώπιστηκε από τον Τραμπ και τις ομάδες που τον υποστήριζαν ως λανθασμένη προοπτική της πολιτικής τους (Haynes 2019: 151). Έτσι, κατάφερε να εκλεγεί πρόεδρος των ΗΠΑ εκμεταλλευόμενος ένα αυξανόμενο αντιμεταναστευτικό και αντι-μουσουλμανικό αίσθημα που επικρατούσε στην κοινωνία. Χρησιμοποιώντας, κατά την προεκλογική περίοδο, μια ρητορεία περί ‘σύγκρουσης πολιτισμών’, δεν δίστασε να δηλώσει τον Μάρτιο του 2016 ότι: ‘*Το Ισλάμ μας μισεί*’.¹² Κάποιες φορές, οι ομιλίες και δηλώσεις του μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως νατιβιστικές, ιδίως όταν μιλούσε για τείχος στα σύνορα με το Μεξικό και για εξτρεμιστές ισλαμιστές, εκμεταλλευόμενος την οικονομική ανασφάλεια και την αγωνία των ψηφοφόρων για το μέλλον (Haynes 2019: 143).

Η προσφυγή στον νατιβισμό για εξασφάλιση ψήφων σε κρίσιμες περιόδους, ωστόσο, δεν είναι χαρακτηριστικό μόνο του Τραμπ αλλά κύριο στοιχείο όλης της αμερικανικής πολιτικής (Haynes 2019: 144). Θα έλεγε κάποιος ότι συνιστά κομμάτι μιας μακράς αντίληψης των λευκών Αμερικανών σύμφωνα με την οποία φοβούνται μια πιθανή απώλεια όλων εκείνων των παραδοσιακών αρχών και αξιών που συνθέτουν την ιδιαίτερη ταυτότητά τους. Ο νατιβισμός στις ΗΠΑ κατά τον 21ο αιώνα έχει επιστρατεύσει τις ιουδαιο-χριστιανικές αξίες, τις οποίες θεωρεί ανώτε-

12. Προεκλογική δήλωση, <https://edition.cnn.com/2016/03/09/politics/donald-trump-islam-hates-us/index.html>.

ρες, προκειμένου να προστατεύσει τη χώρα από οποιαδήποτε πολιτισμική επιρροή πλην της ευρωπαϊκής και δυτικής της κληρονομιάς (Zinberg 2017). Σε προεκλογική του ομιλία ο Τραμπ δήλωσε: 'Είμαι καλός Χριστιανός [...] Υπάρχει χώρος για όλες τις θρησκείες, αλλά η Αμερική είναι ένα έθνος πιστών'.¹³ Τον Αύγουστο του 2016, στο πλαίσιο συνέντευξης, όταν ρωτήθηκε από τον Σπιβ Στρανγκ, ιδρυτή του συντηρητικού χριστιανικού περιοδικού *Charisma*, εάν πιστεύει ότι η ίδρυση της Αμερικής βασίστηκε στις 'ιουδαιο-χριστιανικές αξίες' απάντησε: 'Ναι, νομίζω ότι έτσι είναι [...] η θρησκεία μας είναι πολύ σημαντικό μέρος του εαυτού μου και επίσης πιστεύω ότι είναι ένα πολύ σημαντικό μέρος της χώρας'.¹⁴

Ο Τραμπ δεν είναι γνωστός για την ευσέβειά του, καθώς, σε ερωτήσεις δημοσιογράφων, αδυνατούσε να πει τον αγαπημένο του βιβλικό στίχο, προφανώς γιατί δεν έχει διαβάσει τη Βίβλο. Ωστόσο, κατάφερε να διαμορφώσει ένα δικό του είδος χριστιανισμού, συνδυάζοντας την κοσμικότητα με την ευσέβεια και εντάσσοντας το αμερικανικό έθνος σε μια κοσμοθεωρία όπου κατέχει κεντρικό θεόδοτο ρόλο (Spencer 2017). Η απουσία πίστης, με παράλληλη έμφαση στην επίκληση του Θεού, εισήγαγε μια νέα μορφή θρησκευτικότητας στον δημόσιο λόγο, που εξέλαβε τη μορφή τελετουργικής επικοινωνίας, με αποτέλεσμα η θρησκευτική σημασία του μηνύματος να αμβλύνεται (Chapp & Coe 2019: 411). Έτσι, για την οργάνωση του αγώνα του, συμπεριέλαβε στην ομάδα στρατηγικού σχεδιασμού ευαγγελικούς και αντι-ισλαμιστές ιδεολόγους και θεωρητικούς (π.χ. Bannon, Flynn, Gorka, Miller), οι οποίοι, αργότερα, κατέλαβαν επιτελικές θέσεις στην κυβέρνησή του. Αυτοί, ενστερνιζόμενοι τη θεωρία της 'σύγκρουσης των πολιτισμών', θεωρούν ότι οι ΗΠΑ εμπλέκονται σε έναν διαρκή πόλεμο με εξτρεμιστές ισλαμιστές τρομοκράτες και μη

13. Προεκλογική ομιλία στη πολιτεία της Αϊόβα, <https://edition.cnn.com/2015/10/21/politics/donald-trump-iowa-rally/index.html>.

14. Συνέντευξη στο περιοδικό *Charisma*, Οκτώβριος 2016, <https://www.hughnews.com/newsletter-posts/steve-strangs-interview-with-donald-trump>.

κρατικούς δρώντες όπως π.χ. η Αλ Κάιντα και το ISIS (Haynes 2019: 145).

Το 71% περίπου του πληθυσμού στις ΗΠΑ δηλώνουν χριστιανοί και από αυτούς πάνω από το ένα τρίτο είναι ευαγγελικοί, οι οποίοι απαριθμούν 80 εκατομμύρια μέλη από τα οποία το 76% είναι λευκοί (Pew Research Center 2014). Στην εκλογική αναμέτρηση του 2016, ο Τραμπ εξασφάλισε το 81% των λευκών ευαγγελικών, ποσοστό που αποτελεί πάνω από το ένα τρίτο των καταμετρημένων ψηφοδελτίων σε εθνικό επίπεδο, το 60% των ρωμαιοκαθολικών και το 58% των προτεσταντών (Martinez και Smith 2016). Κατά τη διάρκεια των προκριματικών εκλογών του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος, το 2015, οι ιδανικοί υποψήφιοι για τους συντηρητικούς ευαγγελικούς, βάσει των χριστιανικών αξιών και πεποιθήσεων, ήταν ο Τεντ Κρουζ και ο Μπεν Κάρσον, ενώ το 2014, το ποσοστό προτίμησης του Τραμπ στους θρησκευόμενους ψηφοφόρους ήταν μόνο 24%. Παρόλα αυτά, στις προεδρικές εκλογές του 2016, ο Τραμπ σημείωσε ποσοστό 81% ανάμεσα στους λευκούς ευαγγελικούς, υψηλότερο και από εκείνο που έλαβε ο προηγούμενος ρεπουμπλικάνος πρόεδρος Τζορτζ Μπους το 2004, δηλαδή 78% (Ulgul 2021).

Το ζήτημα είναι ότι, ενώ οι ευαγγελικοί, λόγω της προσήλωσής τους στις παραδοσιακές θρησκευτικές πεποιθήσεις, θα έπρεπε να είναι ενάντια στην αλαζονική και άπληστη ζωή του υποψηφίου, επειδή αυτή εναντιώνεται στα χριστιανικά πρότυπα, εντούτοις, η αποφασιστικότητά του να στηρίξει την ατζέντα των θεμάτων που προωθούσαν στις εκλογές του 2016 αποδείχθηκε ικανή για τη σχεδόν καθολική υποστήριξή τους (Abdiel 2020). Οι ευαγγελικοί εκδηλώνουν ισχυρές προτιμήσεις σε πρόσωπα υποψήφια για την προεδρική θέση, όταν αυτά εμφανίζονται διατεθειμένα να υπερασπιστούν τα συμφέροντα της θρησκευτικής ομάδας, ακόμη και εάν δεν είναι γνωστά για τη θρησκευτικότητά τους (Thompson 2022: 777). Ο Τραμπ είναι ο ιδανικός πρόεδρος για αυτούς, γιατί υποσχέθηκε τον περιορισμό των μεταναστών και δη των μουσουλμάνων, είναι διατεθειμένος να βοηθήσει και να εξοπλίσει το Ισραήλ ενάντια στα αραβικά κράτη και έτοιμος να περιορίσει την εξάπλωση του Ισλάμ (Yavuz και Okur 2018).

Όταν ο επιχειρηματίας Ντόναλντ Τραμπ ανακοίνωσε την υποψηφιότητά του για πρόεδρος του ρεπουμπλικανικού κόμματος, ο προσωπικός του βίος δεν πληρούσε τα στοιχεία δημοφιλίας για τους θρησκευόμενους αμερικανούς ψηφοφόρους. Οι πολλαπλοί γάμοι και τα διαζύγια του, οι σκανδαλώδεις εξωσυζυγικές σχέσεις που έρχονταν σε αντίθεση με τις οικογενειακές αξίες της θρησκευτικής Δεξιάς και η πολιτική του συμπεριφορά στο παρελθόν,¹⁵ έθεταν ερωτήματα ως προς τη δέσμευσή του στις ρεπουμπλικανικές αρχές (Rozell 2018). Γνωρίζοντας, όμως, τη δύναμη του συντηρητικού θρησκευτικού εκλογικού τμήματος στην αμερικανική πολιτική, ο Τραμπ προσπάθησε να διορθώσει τη 'θρησκευτική του φήμη' αρχικά με μια συνέντευξη που έδωσε στο Christian Broadcasting Network (Brody 2011), ένα δίκτυο με επιρροή κυρίως σε συντηρητικούς Αμερικάνους, όπου δήλωσε: 'Πιστεύω στον Θεό και είμαι χριστιανός. Η Βίβλος είναι *Το Βιβλίο και η θρησκεία μου είναι εκπληκτική θρησκεία*'. Αλλά και αργότερα, κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας, δεν παρέλειπε να εκφράζει επανειλημμένα την πίστη του στον Θεό και τη θρησκεία, τη στενή του σχέση με τους ευαγγελικούς,¹⁶ φτάνοντας μάλιστα στο σημείο να αποδώσει 'την πνευματική και οικονομική του επιτυχία στη ζωή στη δωρεά του Θεού' (Brody & Lamb 2018). Στην εκστρατεία του το 2016 ο Τραμπ υποσχέθηκε ότι στην κυβέρνησή του 'η χριστιανική μας κληρονομιά θα λατρεύεται, θα προστατεύεται, θα την υπερασπιζόμαστε, όπως δεν έχετε ξαναδεί'.¹⁷

Την περίοδο προ των αμερικανικών εκλογών καταγράφεται μια καταπληκτική συμμαχία μεταξύ των ευαγγελικών στις ΗΠΑ και του Ντόναλντ Τραμπ με απώτερο σκοπό την υποστήριξη του

15. Υπήρξαν δηλώσεις υπέρ του δικαιώματος επιλογής για τις αμβλώσεις, των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων και οικονομική συνεισφορά στις πολιτικές εκστρατείες δημοκρατικών υποψηφίων.

16. Ομιλία, <https://factba.se/transcript/donald-trump-speech-washington-dc-september-25-2015> και <https://factba.se/transcript/donald-trump-interview-morning-joe-january-26-2016>.

17. 'Trump Values Voter Summit Remarks', <https://www.politico.com/story/2016/09/full-text-trump-values-voter-summit-remarks-227977>.

δευτέρου για το αξίωμα του προέδρου και την πρόσβαση των πρώτων στην πολιτική σκηνή της χώρας. Οι ηγέτες των ευαγγελικών, προκειμένου να πείσουν τους ομόπιστους τους να ψηφίσουν τον Τραμπ, χρησιμοποίησαν προφητείες και βιβλικές αναπαραστάσεις, για να τον παρουσιάσουν ως το επιλεγμένο εργαλείο του Θεού για την κατάλληλη θέση, την κατάλληλη στιγμή. Αυτό κρίθηκε σκόπιμο λόγω του αμφισβητούμενου ηθικού χαρακτήρα του και κάποιων προηγούμενων απόψεών του που ήταν ενάντια στα ιδανικά των ευαγγελικών, γεγονός που ενδεχομένως να τους απέτρεπε από το να συμμετάσχουν στην εκλογική διαδικασία (Trangerud 2022).

Οι ευαγγελικοί, για να προωθήσουν τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και αξίες τους και για να επιτύχουν τη μετατροπή των ΗΠΑ στο χριστιανικό έθνος που ιδρύθηκε για να είναι, προσπαθούν να τοποθετούν δικούς τους ανθρώπους σε καθένα από τα 'Επτά Όρη: Θρησκεία, Οικογένεια, Εκπαίδευση, Κυβέρνηση, ΜΜΕ, Τέχνες & Ψυχαγωγία και Επιχειρήσεις', ώστε να διαμορφώσουν μια κοινωνία που θα είναι ευλογημένη και θα ευημερεί (Wagner 2011). Έτσι, δεν πρέπει να αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι οι ευαγγελικοί στήριζαν τον Τραμπ για την προεδρία και αυτός, ως αντάλλαγμα, ικανοποίησε βασικά τους αιτήματα, αλλά και συμπεριέλαβε 'ανθρώπους του Θεού' ως συμβούλους του, εξασφαλίζοντάς τους πρόσβαση στον Λευκό Οίκο (Green 2016).

Ο Ντόναλντ Τραμπ, για να προσεταιριστεί τους ευαγγελικούς στην προεκλογική του εκστρατεία, ακολούθησε την τακτική προηγούμενων επιτυχημένων ρεπουμπλικάνων υποψηφίων, όπως του Νίξον, που συνδιαλλάχθηκε με τους ηγέτες τους, μίλησε στους ψηφοφόρους με θρησκευτικούς και βιβλικούς όρους και συμμετείχε σε λατρευτικές τελετές και συναντήσεις (Lindsay 2007: 54), ενώ ο Ρόναλντ Ρήγκαν και ο Τζορτζ Μπους, εκτός των άλλων, χρησιμοποίησαν προφητείες και αποκαλυπτικά εδάφια τους Βίβλου στη ρητορική τους στρατηγική, προκειμένου να τους κινητοποιήσουν (Sutton 2014: 255, 270). Τις τελευταίες έξι δεκαετίες, ο προεκλογικός λόγος των ρεπουμπλικάνων υποψηφίων περιλάμβανε μεγαλύτερο όγκο θρησκευτικών όρων και εννοιών από ό,τι εκείνος των δημοκρατικών, με μια μικρή εξαίρεση κατά την περίοδο 1968-1980 (Chapp και Coe 2019: 404).

Στην περίπτωση, όμως, του Τραμπ έπρεπε να αντιμετωπιστεί το αρνητικό κλίμα που δημιουργούσε η αντίθεση της ζωής και του χαρακτήρα του με τις βασικές αρχές του χριστιανισμού (Fea 2018: 3-5) και, επομένως, έπρεπε να οργανωθεί μια θρησκευτικά ευαίσθητη στρατηγική απαραίτητη για να εξασφαλιστεί η πολύτιμη υποστήριξη των συντηρητικών χριστιανών και ευαγγελικών. Τον Σεπτέμβριο του 2012 ο Τραμπ αναγορεύτηκε επίτιμος διδάκτορας στο ευαγγελικό χριστιανικό πανεπιστήμιο Liberty της Βιρτζίνια, όπου οργανώθηκε μια πρώτη εμφάνιση και ομιλία του μπροστά σε ένα αμιγώς ευαγγελικό κοινό. Ο υπεύθυνος του πανεπιστημίου, Τζέρι Φάλγουελ Τζούνιορ, αποκάλυψε τις φιλοδοξίες του για την προεδρία του Τραμπ και την επίγνωση των ευαγγελικών για αυτές όταν, στο τέλος της συνάντησης, αναρωτήθηκε: 'Δεν είναι πολύ αργά για να επιστρέψουμε στην προεδρική κούρσα, έτσι;'.¹⁸

Η προσπάθεια ανάδειξης του Τραμπ έγινε μέσα από βιβλία και ομιλίες, όπου κυριαρχούσε ένα αρνητικό κλίμα για το μέλλον της Αμερικής σε περίπτωση που δεν κέρδιζε τις εκλογές, ενώ μια πιθανή εκλογική επιτυχία του θα εξασφάλιζε την ευημερία και την εύνοια του Θεού. Μπροστά στον κίνδυνο να απολέσουν οι ευαγγελικοί τις ελευθερίες τους και να υποταχθούν στους φιλελευθέρους, θα οδηγούνταν στη στήριξη του Τραμπ και την κατάθεση της ψήφου τους υπέρ του (Taylor 2015). Για να δώσουν και ένα ηθικό υπόβαθρο σε όλη αυτήν την επιχείρηση, οι πάστορες παρουσίαζαν τον Τραμπ ως έναν καλό άνθρωπο, που έχει μετανοήσει, εφαρμόζοντας την ευαγγελική ιδέα της νέας ζωής αφήνοντας πίσω τις αμαρτίες του παρελθόντος για τις οποίες κανένας, ως αμαρτωλός, δεν θα έπρεπε να τον κρίνει (Lemmons 2022: 350-1).

Σε ένα από τα εν λόγω βιβλία, αναφέρεται ότι στις 28 Απριλίου του 2011, ένας πυροσβέστης που παρακολουθούσε τυχαία τον Τραμπ να μιλά στο Fox News, άκουσε τον Κύριο να του λέει: 'Άκουσ τη φωνή ενός προέδρου που θα χρησιμοποιήσω για να φέρω την τιμή, τον σεβασμό και την αποκατάσταση στην Αμερική'.

18. Ομιλία στο Πανεπιστήμιο Liberty, <https://www.youtube.com/watch?v=PURvcJgusiw>.

Η αποκάλυψη αυτή, που καταγράφηκε ως η ‘Προφητεία του Ανώτατου Διοικητή’, χαρακτηρίζει τον Τραμπ ως τον εκλεκτό άνθρωπο αυτής της εποχής, που θα γίνει το όργανο του Θεού για να καταστήσει ξανά την Αμερική ένα ισχυρό και ευημερούν έθνος, επιτυγχάνοντας την ισχυροποίηση των δεσμών με το κράτος του Ισραήλ (Taylor & Colbert 2017: 58-9). Αργότερα, καταγράφηκαν άλλες δύο παρόμοιες αποκαλύψεις, το 2011 και το 2013, αλλά κρατήθηκαν μυστικές μέχρι να δοθεί η ‘άνωθεν εντολή’ να δημοσιοποιηθούν στις 6 Ιουνίου 2015 (2017: 107), δέκα ημέρες προτού ο Τραμπ ανακοινώσει την υποψηφιότητά του για την προεδρία. Εφόσον η Αμερική, ως λαός του Θεού, δεν έμεινε πιστή στην αποστολή της να διαποιμάνει το έθνος κατάλληλα και το άφησε να παρασυρθεί, αναλαμβάνει ο Θεός να σώσει την Αμερική επιλέγοντας έναν άνθρωπο, όχι πιστό, αλλά που τον μεταμορφώνει, όπως αυτός θα κληθεί να μεταμορφώσει τη χώρα (Wallnau 2016: 33). Ο Τραμπ είναι η λύση του Θεού για την επιτυχή έκβαση του πνευματικού αγώνα και για τον έλεγχο των ‘Επτά Ορέων του Πολιτισμού’, ώστε να επανέλθει το έθνος πίσω στον δρόμο του Θεού και να σωθούν οι ΗΠΑ από τον κατήφορο και τη διαφθορά (2016: 12, 142).

Για να πειστούν οι ευαγγελικοί, οι ηγέτες τους δεν αποφεύγουν να αναφερθούν στην προηγούμενη ζωή του Τραμπ και τις αδυναμίες του χαρακτήρα του, αλλά υπερτονίζουν τη διάκριση μεταξύ του ‘Τραμπ στο παρελθόν’ και του ‘Τραμπ στο παρόν’. Ο άνθρωπος που στο παρελθόν έχει κάνει αμαρτίες δείχνει πλέον σημάδια αλλαγής αγγίζοντας τις πιο ευαίσθητες χορδές των ευαγγελικών που πιστεύουν στον ‘αναγεννημένο χριστιανό’ και την ύπαρξη μιας δεύτερης ευκαιρίας. Ακόμη, επιχειρούν να αναδείξουν τα θετικά χαρακτηριστικά του με σκοπό τη δημιουργία της εικόνας ενός συμπαθητικού υποψηφίου που, όντας πραγματικός φίλος των ευαγγελικών, δεν θα τους ξεχάσει μετά τις εκλογές, όπως συνέβαινε με άλλους, προηγούμενους προέδρους. *‘Εξάλλου, ποτέ μην κρίνεις ένα ολόκληρο βιβλίο από ένα μόνο κεφάλαιο’* (Wallnau 2016: 38).

Δύο επιπλέον προφητείες που χρησιμοποιήθηκαν για να δικαιολογήσουν την υποστήριξη της υποψηφιότητάς του είναι: α) το

όραμα ενός πάστορα, σύμφωνα με το οποίο στο Οβάλ Γραφείο του Λευκού Οίκου υπάρχει μια εικόνα του Τραμπ με την επιγραφή 'ο 45ος πρόεδρος των ΗΠΑ' και β) η προτροπή του Θεού στον ίδιο πάστορα να διαβάσει το κεφάλαιο 45 του Ησαΐα και να το ερμηνεύσει στη σημερινή εποχή. Το εν λόγω κεφάλαιο αναφέρεται στον πέρση βασιλιά Κύρο Α', που επιλέχθηκε από τον Θεό να απελευθερώσει τους Εβραίους από τη βαβυλωνιακή αιχμαλωσία, τον 6ο αιώνα π.Χ.¹⁹ Κατά τη σύγχρονη εποχή, ο Τραμπ εμφανίζεται ως ο άνωθεν χρισμένος να επιτελέσει μια συγκεκριμένη εργασία, ανεξάρτητα από το ποιόν του, ενσαρκώνοντας τον ρόλο του βασιλιά Κύρου, ως κοσμικού ηγέτη που καλείται να εκτελέσει ένα σημαντικό έργο και, επομένως, οι ευαγγελικοί δεν θα πρέπει να αναζητούν τον τυπικό συντηρητικό χριστιανό, αλλά αυτόν που αποδεδειγμένα έχει επιλεχθεί ώστε να φέρει το έργο εις πέρας (Wallnau 2016: 25-6).

Όλα τα παραπάνω δείχνουν ότι η συμμαχία ευαγγελικών και Τραμπ είχε δημιουργηθεί καιρό πριν από την ανακοίνωση της υποψηφιότητάς του το 2015, και όλες οι ομάδες και οργανώσεις τους ήταν μέρος του σχεδίου. Στις προκριματικές εκλογές η υποστήριξη των ευαγγελικών ήταν ευδιάκριτη, καθώς απέτυχαν να εκλεγούν ρεπουμπλικάνοι υποψήφιοι με συντηρητικές χριστιανικές αξίες. Εξάλλου, ο Φάλγουελ Τζούνιορ δήλωσε αστεειυόμενος σε μια συνάντηση ότι ο διάβολος θα αποσπούσε πιθανότατα περισσότερες ψήφους από τους ευαγγελικούς από ό,τι η Χίλαρι Κλίντον, εκφράζοντας έτσι τη βεβαιότητα για τη μη απώλεια ψήφων προς το αντίπαλο στρατόπεδο. Το μόνο που έπρεπε να διασφαλιστεί ήταν ότι οι ψήφοι θα κατευθύνονταν προς τον Τραμπ (Lemons 2022: 350).

19. Ησαΐας 45: 'Έτσι λέει ο Κύριος προς τον χρισμένο του, τον Κύρο, [...] για να υποτάξω μπροστά του τα έθνη· και θα λύσω την οσφύ των βασιλιάδων, για να ανοίξω μπροστά του τα δίθυρα· και οι πύλες δεν θα κλειστούν. Εγώ θα πάω μπροστά σου [...] θα συντρίψω τις χάλκινες θύρες, και θα κόψω τούς σιδερένιους μοχλούς. Και θα σου δώσω θησαυρούς που φυλάσσονται σε σκοτάδι [...] σε κάλεσα μάλιστα με το όνομά σου, σε επονόμασα, αν και δεν με γνώρισες'.

Η διακυβέρνηση του Ντόναλντ Τραμπ

Κάνοντας σημαία το σύνθημα ‘America First’, ο Τραμπ προχώρησε σε αναθεώρηση διεθνών συμφωνιών, στις οποίες μετείχαν οι ΗΠΑ, θεωρώντας τες επιζήμιες για τη χώρα (Ward 2019). Παράλληλα, εισήγαγε νέες πολιτικές, όπως η ανέγερση τείχους στα σύνορα με το Μεξικό για την αποτροπή της μετανάστευσης και τον περιορισμό εισόδου μεταναστών από τις μουσουλμανικές χώρες. Συνήθως, τέτοιες κινήσεις γίνονται είτε όταν ο πολιτικός έχει υπόβαθρο και είναι γνώστης των διεθνών καταστάσεων είτε όταν απλώς ενδιαφέρεται να βρίσκεται στο επίκεντρο των εξελίξεων παρά την όποια απειρία του. Στην πρώτη περίπτωση, προσαρμόζεται στα γεγονότα και εγκαταλείπει προσωπικές προκαταλήψεις στη λήψη αποφάσεων, ενώ, στη δεύτερη, απλώς χρησιμοποιεί προσωπικές απόψεις και ιδέες στην άσκηση πολιτικής (Hermann & Preston 1994). Χαρακτηριστικό παράδειγμα η αποπομπή το 2018 του Τίλερσον από τη θέση του συμβούλου, ο οποίος είχε μεγαλύτερη εμπειρία σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και γενικότερα σεβόταν κανόνες και διαδικασίες (Cillizza 2018). Όταν αποφάσισε να περιγράψει τον λόγο της αποχώρησής του, ο Τίλερσον ανέφερε: ‘Ο Πρόεδρος έλεγε, “εδώ είναι τι θέλω να κάνω και εδώ πώς θέλω να το κάνω” και εγώ απαντούσα “κ. Πρόεδρε, καταλαβαίνω τι θέλετε, αλλά δεν μπορείτε να το κάνετε έτσι γιατί παραβιάζει τον νόμο”’, και καταλήγει ‘νομίζω, ότι βαρέθηκα να είμαι ο τύπος που, κάθε μέρα, του έλεγε ότι δεν μπορεί να το κάνει αυτό’ (Stracqualursi 2018).

Ο Τραμπ έπρεπε να απαλλαγεί από ανθρώπους που εμπόδιζαν τις φιλοδοξίες του και να στραφεί σε άτομα που ενστερνίζονταν τις ιδέες του ή αντιμετώπιζαν τα ζητήματα παρόμοια. Οπότε, είτε θα επέλεγε τεχνοκράτες, με τον κίνδυνο κάποια στιγμή να υπάρξει σύγκρουση, είτε ανθρώπους που πίστευαν σε αυτόν και δέχονταν ως σωστές τις απόψεις του. Έτσι, κατέληξε να στηριχθεί σε άτομα του επαγγελματικού και οικογενειακού του περιβάλλοντος, όπως η κόρη του Ιβάνκα και ο γαμπρός του Κούσνερ, οι οποίοι κατείχαν κεντρικό ρόλο ως ανώτεροι σύμβουλοι

του προέδρου για κρίσιμα θέματα. Για την ικανοποίηση των ευαγγελικών και την υποστήριξη της φιλο-ισραηλινής πολιτικής, διόρισε τον Ντέιβιντ Φρίντμαν ως πρέσβη στο Ισραήλ και τη Νίκι Χέιλι ως πρέσβη στον ΟΗΕ, γνωστούς θιασώτες της κυριαρχίας του Ισραήλ στη Μέση Ανατολή και της κατοχής της Δυτικής Όχθης (Abdiel 2020: 20).

Επίσης, ως ένδειξη ευγνωμοσύνης για την εκλογική στήριξη, ο Τραμπ επέτρεψε την πρόσβαση των ευαγγελικών στον Λευκό Οίκο, τοποθετώντας τους σε καίριες θέσεις και διορίζοντας πολλούς ως μέλη του υπουργικού συμβουλίου και στενούς συμβούλους του. Οι συντηρητικοί ευαγγελικοί δημιούργησαν, για πρώτη φορά τα τελευταία εκατό χρόνια, την Ομάδα Μελέτης της Βίβλου στον Λευκό Οίκο, η οποία συνεδριάζει μία φορά την εβδομάδα, κάθε Τετάρτη, σε χώρο που δεν επιτρεπόταν να γίνει γνωστός για λόγους ασφαλείας (Amos 2018). Τέλος, διόρισε τρεις συντηρητικούς δικαστές, τον Νιλ Γκόρσοιτς, τον Μπρετ Κάβανο και την Έιμι Κόνει Μπάρρετ, στο Ανώτατο Δικαστήριο, γεγονός που προμήνυε μεγάλες αλλαγές—δεδομένου ότι η θητεία τους είναι ισόβια—σε ζητήματα που κατά κόρον απασχολούν τους ευαγγελικούς και τους συντηρητικούς ρεπουμπλικάνους (Ulgul 2021), όπως η απαγόρευση των αμβλώσεων, η απαγόρευση του γάμου μεταξύ των ομοφυλοφίλων και άλλα παρόμοια ζητήματα που άπτονται των χριστιανικών αρχών και αξιών.²⁰

Στην αρχή της προεδρίας Τραμπ, επικεφαλής σύμβουλος στρατηγικής ήταν ο Στιβ Μπάνον, ο οποίος, όταν οργάνωνε τους δεξιούς πολιτικούς της Ευρώπης για τις ευρωεκλογές του Μαΐου του 2019, σε μια συνάντηση των δεξιών κομμάτων στη Ρώμη ανέφερε: ‘Είναι δύσκολο να μην αισθανόμαστε ότι βρισκόμαστε στη σωστή πλευρά της ιστορίας’ (Haynes 2019: 62). Προβάλλοντας τη θεωρία του Χάντινγκτον δήλωσε ότι η Δύση βρίσκεται ‘σε έναν ξεκάθαρο πόλεμο ενάντια στον τζιχαντιστικό ισλαμικό φασισμό’ (2019: 132). Γενικότερα, υπήρχε η αίσθηση ότι κυβέρνηση Τραμπ ‘έχει ενστερνιστεί πλήρως τις ιδέες του ιστορικού του Χάρβαρντ

20. Η ανατροπή της απόφασης Roe κατά Walde, για τις αμβλώσεις και η απόφαση (εν μέρει) για την εκπαίδευση έγιναν το 2022.

Σάμιουελ Χάντινγκτον, όχι μόνο για τη σύγκρουση των πολιτισμών, αλλά για την αμερικανική παρακμή, και την ιδέα μιας Δύσης περικυκλωμένης από εχθρούς' (Ashford 2016). Η προσέγγιση των διεθνών σχέσεων γινόταν με βάση μια διαίρεση των συμμάχων με πολιτισμικά κριτήρια όπου από τη μια μεριά είναι οι αξίες και αρχές των 'ιουδαιο-χριστιανικών' Ηνωμένων Πολιτειών, ως αδιαμφισβήτητου ηγέτη των δυτικών εθνών, και από την άλλη το Ισλάμ και οι χώρες με πλειονοτικούς μουσουλμανικούς πληθυσμούς. Ως εκ τούτου, το Ισλάμ είναι μια εχθρική ιδεολογία με την οποία οι ΗΠΑ βρίσκονται σε διαρκή πολιτισμικό πόλεμο (Milton 2017). Το 2018 ο Τραμπ διόρισε σε υψηλές κυβερνητικές θέσεις ευαγγελικούς και αντι-ισλαμιστές, όπως τον Μάικ Πομπέο ως υπουργό Εξωτερικών, τον Τζον Μπόλτον ως σύμβουλο Εθνικής Ασφάλειας και τον Φρεντ Φλέιτς ως επικεφαλής του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας. Και οι τρεις αυτοί άνδρες μοιράζονται την αντίληψη ότι όλοι οι μουσουλμάνοι είναι τρομοκράτες και επιζητούν την εφαρμογή του νόμου της Σαρίας στην Αμερική (Haynes 2019: 149).

Ο πρόεδρος Τραμπ έμελλε να αλλάξει την αμερικανική πολιτική, υποσχόμενος να 'κάνει την Αμερική ξανά μεγάλη', εστιάζοντας αποκλειστικά σε πολιτικές προώθησης των αμερικανικών εθνικών συμφερόντων, καθώς θεωρούσε ότι η παγκοσμιοποίηση ήταν επιζήμια για τις ΗΠΑ. Η εφαρμογή αυτού του συνθήματος σήμαινε απομάκρυνση από τους διεθνείς οργανισμούς και τον ΟΗΕ, απεξάρτηση από διεθνείς δεσμεύσεις, περιφρόνηση των προσπαθειών για περιορισμό της κλιματικής αλλαγής και μείωση της βοήθειας για επίλυση ανθρωπιστικών κρίσεων σε διάφορες χώρες (Haynes 2021: 72-3). Αυτό το κατέστησε άμεσα σαφές στην εναρκτήρια ομιλία του όπου δήλωσε ότι 'Από αυτήν τη στιγμή θα είναι η Αμερική πρώτα. Κάθε απόφαση για το εμπόριο, τους φόρους, τη μετανάστευση, τις εξωτερικές υποθέσεις θα λαμβάνεται προς όφελος των αμερικανών εργαζομένων και των αμερικανικών οικογενειών',²¹ ενώ επιβεβαίωσε και την προεκλογική

21. Εναρκτήρια ομιλία, 20/1/2017, <https://www.theguardian.com/world/2017/jan/20/donald-trump-inauguration-speech-full-text>.

προειδοποίηση και υπόσχεση ότι ‘βγαίνουμε από την επιχείρηση οικοδόμησης εθνών και αντ’ αυτού εστιάζουμε στη δημιουργία σταθερότητας στον κόσμο’ (Moran 2021: 368).

Με τη διακυβέρνηση Τραμπ, η Αμερική εισέρχεται σε μια νέα φάση που κύριο μέλημά της είναι η διάδοση των βασικών ιουδαιο-χριστιανικών πολιτιστικών αξιών και αρχών, εστιάζοντας στην προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας, κυρίως σε ‘μη φιλικές’ και μουσουλμανικές χώρες της Μέσης Ανατολής (Haynes 2021: 75). Αυτός ο νεο-εθνικισμός, που ευαγγελίζεται ο Τραμπ, αποδέχεται την υπεροχή των ιουδαιο-χριστιανικών αξιών έναντι άλλων θρησκευτικών πεποιθήσεων και βρίσκει πρόσφορο έδαφος σε δύο πολύ σημαντικές πολιτικές ομάδες στο εσωτερικό της χώρας, τους ευαγγελικούς και τους εθνικιστές. Οι πρώτοι επιζητούσαν και πέτυχαν τον διορισμό συντηρητικών δικαστών στο Ανώτατο Δικαστήριο, προκειμένου να επαναφέρουν τις ιουδαιο-χριστιανικές αξίες στην κοινωνία, ανατρέποντας αποφάσεις σχετικές με τα δικαιώματα των γυναικών και των ομοφυλοφίλων και την εκπαίδευση των παιδιών. Οι εθνικιστές ενδιαφέρονταν λιγότερο για τα ‘χριστιανικά θεμέλια’ της χώρας και πίστευαν ότι ο Τραμπ ήταν ο μόνος ικανός πρόεδρος να ‘κάνει την Αμερική ξανά μεγάλη’ (2021: 87).

Κατά την επίσκεψή του στο πρώτο Εθνικό Πρωινό Προσευχής, τόνισε ότι ‘η Αμερική είναι ένα έθνος πιστών’ και ‘η ποιότητα ζωής μας δεν καθορίζεται από την υλική αλλά από την πνευματική μας επιτυχία’, μη παραλείποντας να προσθέσει ότι ‘η δημοκρατία μας δημιουργήθηκε στη βάση ότι η ελευθερία δεν είναι δώρο της κυβέρνησης, αλλά του Θεού’. Επικαλούμενος τον Τόμας Τζέφερσον, υποστήριξε ότι ‘ο Θεός που μας έδωσε ζωή, μας έδωσε την ελευθερία’ και ‘οι ελευθερίες ενός έθνους είναι ασφαλείς όταν έχουμε την πεποίθηση ότι αυτές οι ελευθερίες είναι το δώρο του Θεού’.²² Στο πλαίσιο της ίδιας συνάντησης, υποσχέθηκε να καταργήσει την Τροπολογία Τζόνσον, η οποία, κατά την εκτίμησή του, περιόριζε την ελευθερία έκφρασης των ηγετών των θρη-

22. ‘President Trump’s Remarks at the National Prayer Breakfast’, <https://time.com/4658012/donald-trump-national-prayer-breakfast-transcript/>.

σκευτικών κοινοτήτων, λόγω του φόβου επιβολής κυρώσεων,²³ και κάλεσε τους ευαγγελικούς θρησκευτικούς ηγέτες να χρησιμοποιήσουν τη δύναμή τους, για να ελέγξουν τον τοπικό βουλευτή ή γερουσιαστή και να στηρίξουν αυτούς που εκπροσωπούν τις χριστιανικές πεποιθήσεις.²⁴

Επίλογος

Οι ΗΠΑ είναι μια χώρα βαθιά προσκολλημένη στις ρίζες της, οι οποίες δημιουργήθηκαν πριν από τέσσερις αιώνες από μια ομάδα ζηλωτών πουριτανών προτεσταντών που επιδίωκαν να ιδρύνουν μια εθνική και πνευματικά δίκαιη δημοκρατία. Σε αντίθεση με την πλειονότητα των δυτικοευρωπαϊκών χωρών με προτεσταντικό υπόβαθρο, οι οποίες ανέπτυξαν ένα σύστημα κοσμικών αξιών, η Αμερική παρέμεινε μια παραδοσιακή και βαθιά θρησκευόμενη χώρα. Αξίζει να τονιστεί πως σε έναν στίχο του αμερικανικού εθνικού ύμνου αναφέρεται ότι 'Αυτό είναι το σύνθημά μας: Τον Θεό εμπιστευόμαστε'.²⁵

Τη δεκαετία του 1970 η εμφάνιση της Χριστιανικής Δεξιάς, υποστηριζόμενη κυρίως από τους ευαγγελικούς, ήταν καθοριστικής σημασίας, καθώς αρχίζει η έντονη ανάμιξη της στην πολιτική ζωή της χώρας. Διαμόρφωσε ένα νέο είδος εθνικισμού, όπου οι θρησκευτικές πεποιθήσεις αναμιγνύονται με το κοσμικό εθνικό συμφέρον, εντάσσοντας βιβλικούς όρους στον πολιτικό λόγο.

23. Η τροπολογία Johnson είναι μια διάταξη στον φορολογικό κώδικα των ΗΠΑ, από το 1954, που απαγορεύει σε όλους τους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς 501(c)(3) να υποστηρίξουν ή να αντιτίθενται σε πολιτικούς υποψηφίους με κίνδυνο την απώλεια της φορολογικής τους απαλλαγής. Οι οργανισμοί της ενότητας 501(c)(3) είναι ο πιο κοινός τύπος μη κερδοσκοπικού οργανισμού στις ΗΠΑ, που κυμαίνονται από φιλανθρωπικά ιδρύματα μέχρι πανεπιστήμια και εκκλησίες.

24. 'Donald Trump Vowed to Close the Gap Between Church and State', <https://time.com/4452309/trumps-evangelical-voters/>.

25. Αμερικανικός εθνικός ύμνος 'The Star-Spangled Banner', στίχοι: <https://amhistory.si.edu/starspangledbanner/the-lyrics>.

Χρησιμοποιώντας εφημερίδες, περιοδικά, κολλέγια και πανεπιστήμια προσπάθησε να αυξήσει την επιρροή της στην αμερικανική κοινωνία και να πιέσει τους διαμορφωτές και τους υπευθύνους λήψης αποφάσεων.

Το 2016 οι ευαγγελικοί, νιώθοντας ότι αποτελούν μειονότητα στην αμερικανική κοινωνία, υποστήριξαν τον Τραμπ, λόγω του ότι οι επιλογές και οι αποφάσεις του συνέπλεαν με τα συμφέροντα και τις προσδοκίες τους. Σε μια χώρα που παρακμάζει, ο Τραμπ φάνηκε να έχει τα απαραίτητα χαρίσματα για την αποκατάσταση και την εδραίωσή τους, ισχυροποιώντας την πεποίθησή ότι η εκλογή του ήταν θεϊκή παρέμβαση (Thompson 2022: 770). Εντάσσοντας τον εαυτό τους στον χώρο του καλού, έχουν χρέος να αντιμάχονται τις δυνάμεις του κακού που προσβλέπουν στην επικράτηση της ηθικής παρακμής και πολιτισμικής διαφθοράς στις ΗΠΑ. Συσπειρώθηκαν, έτσι, γύρω από την υποψηφιότητα του Τραμπ, παραγκωνίζοντας οποιεσδήποτε μακροχρόνιες ανησυχίες σχετικά με τη θρησκευτικότητά του (2022: 778). Σε αυτήν την περίπτωση, η χρήση της θρησκείας από τους ευαγγελικούς έχει να κάνει περισσότερο με 'το ανήκειν' παρά με 'το πιστεύειν' (Gayle 2021).

Από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι η συστράτευση με τον Τραμπ και η μετέπειτα εκλογική του νίκη άνοιξαν διάπλατα τις πόρτες του Λευκού Οίκου στους ηγέτες των ευαγγελικών και τους πάστορες τους, οι οποίοι συμμετέχοντας σε πολλές επιτροπές ως μέλη και σύμβουλοι επηρέαζαν σημαντικά αποφάσεις της αμερικανικής κυβέρνησης. Μια στάση που εμφανίστηκε στην αρχή επιφυλακτική και απρόθυμη εξελίχθηκε σε σχέση αλληλεξάρτησης.

Σε μια περίοδο της αμερικανικής ιστορίας που το ποσοστό των Αμερικανών που δεν εντάσσονται σε μια οργανωμένη θρησκεία αυξάνεται και οι ΗΠΑ γίνονται ολοένα και πιο ανομοιογενείς σε ό,τι αφορά τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των πολιτών, η συζήτηση περί πολιτισμικής απειλής διαρκώς κορυφώνεται (Thompson 2022: 769). Στις προεδρικές εκλογές του 2016, στην ουσία υπήρξε μια αντιπαράθεση μεταξύ δύο διαφορετικών προσεγγίσεων αναφορικά με την εθνική ταυτότητα των ΗΠΑ. Από

τη μια, η Χίλαρι Κλίντον, με το σύνθημα ‘stronger together’, τόνισε τα οφέλη της διαφορετικότητας για την κοινωνία. Από την άλλη, ο Ντόναλντ Τραμπ με το ‘make America great again’ υπεραμύνθηκε των αμερικανικών θρησκευτικών καταβολών και υποσχέθηκε, στηριζόμενος σε αυτές, την επιστροφή στη δόξα και την ευημερία (Hickel & Murphy 2022). Η ψήφος των ευαγγελικών υπέρ του Τραμπ λογίζεται ως υπεράσπιση της αμερικανικής χριστιανικής κληρονομιάς και των παραδοσιακών αξιών, στο πλαίσιο μιας προσπάθειας σεβασμού και αποκατάστασης του λευκού χριστιανικού έθνους ως συστατικού μέρους της αμερικανικής κοινωνίας (Gayte 2021: 231).

Οι ευαγγελικοί, από τη μια αντιμετωπίζουν την αναγκαστική εκκοσμίκευση και πολιτική ορθότητα που επιβάλλει το πολιτικό σύστημα. Από την άλλη, αντιλαμβάνονται τους μετανάστες από τον Νότο και τους μουσουλμάνους ως εχθρούς που τους ορίζουν με πολιτιστικούς και θρησκευτικούς όρους αντίστοιχα. Νιώθουν ότι απειλείται όχι μόνο η ζωή, η ελευθερία και η υλική ευημερία του λαού, αλλά και όλη η ύπαρξη του έθνους (Hickel & Murphy 2022: 261). Επομένως, η θρησκεία, ως δείκτης ταυτότητας και όχι ως θέμα πίστης, κινείται ενάντια στη διεφθαρμένη ελίτ που αγνοεί τη θρησκευτική κληρονομιά, και τους ‘άλλους’ που επιδιώκουν την επιβολή της δικής τους (Gayte 2021: 220).

Εν κατακλείδι, μπορούμε να πούμε πως η άποψη ότι οι ΗΠΑ αποτελούν ένα ξεχωριστό και εκλεκτό έθνος που έχει κληθεί να ολοκληρώσει τη διαμάχη μεταξύ καλού και κακού έχει ευρεία απήχηση στην κοινωνία και μεγάλη επιρροή σε αυτούς που σχεδιάζουν και ασκούν πολιτική. Η θρησκεία έπαιξε σημαντικό ρόλο στην πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών και έχει χειραγωγηθεί τόσο από πολιτικές όσο και από θρησκευτικές ελίτ για τα εκατόστοτε συμφέροντα. Ανεξάρτητα από τον πρόεδρο που βρίσκεται στην εξουσία, η θρησκευτική πίστη έχει σημαντική επίδραση στους προσανατολισμούς της πολιτικής της χώρας. Εξάλλου, όπως παρατήρησε ο Bonnell, το 1971, ‘χωρίς καμία εξαίρεση [...] όλοι οι πρόεδροι έχουν ορκιστεί δημόσια την εμπιστοσύνη τους στον Θεό’ (1971: 13-5).

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Abdiel, K. (2020). 'Individual Foreign Policy Analysis of Donald Trump: A Case Study of the US Embassy Relocation to Jerusalem', *Jurnal Hubungan Internasional*, 9(1): 15-27.
- Amos O. (2018). 'Inside the White House Bible Study Group', <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-43534724>.
- Ashford, E. (2016). 'Trump's Team Should Ditch the Clash of Civilizations', <https://www.cato.org/commentary/trumps-team-should-ditch-clash-civilizations>.
- Barrett-Fox, R. (2018). 'A King Cyrus President: How Donald Trump's Presidency Reasserts Conservative Christians' Right to Hegemony', *Humanity & Society*, 42(4): 502-22.
- Block, D. (2018). 'Is Trump Our Cyrus?: The Old Testament Case for Yes and No', <https://www.christianitytoday.com/ct/2018/october-web-only/donald-trump-cyrus-prophecy-old-testament.html>.
- Bonnell, J.S. (1971). *Presidential Profiles: Religion in the Life of American Presidents*. Philadelphia: Westminster Press.
- Brody, D. (2014). 'Exclusive: Donald Trump to Brody File: "I Believe in God. I Am Christian"', <https://www1.cbn.com/thebrodyfile/archive/2011/04/11/exclusive-donald-trump-to-brody-file-i-believe-in-god>.
- Brody, D. & S. Lamb (2018). *The Faith of Donald J. Trump: A Spiritual Biography*. New York: Harper Collins.
- Chapp, C.B. & K. Coe (2019). 'Religion in American Presidential Campaigns, 1952-2016: Applying a New Framework for Understanding Candidate Communication', *Journal for the Scientific Study of Religion*, 58: 398-414.
- Cillizza, C. (2018). 'Rex Tillerson just Exposed Donald Trump's Greatest Weakness', <https://edition.cnn.com/2018/12/07/politics/donald-trump-rex-tillerson/index.html>.
- De Tocqueville, A. (1835). *Democracy in America*. Saunders and Otley, <https://www.gutenberg.org/files/815/815-h/815-h.htm>.
- Durbin, S. (2020). 'From King Cyrus to Queen Esther: Christian Zionists' Discursive Construction of Donald Trump as God's Instrument', *Critical Research on Religion*, 8(2): 115-37.
- Durham, M. (2000). *The Christian Right, the Far Right and the Boundaries of American Conservatism*. Manchester: Manchester University Press.

- Fea, J. (2018). *Believe Me: The Evangelical Road to Donald Trump*. Grand Rapids: Eerdmans Publishing.
- Gayte, M. (2021). 'Religion, a Significant Factor in Donald Trump's Populism?' στο K. Tournier-Sol & M. Gayte (eds). *The Faces of Contemporary Populism in Western Europe and the US*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Gomez, A. (2012). 'Deus Vult: John L. O'Sullivan, Manifest Destiny, and American Democratic Messianism', *American Political Thought*, 1(2): 236-62.
- Green, E. (2016). 'Trump Is Surrounding Himself with Evangelical Pastors', <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2016/06/trump-is-surrounding-himself-with-evangelical-pastors/488114/>.
- Green, J.C., M.J. Rozell & C. Wilcox (επιμ.). (2003). *The Christian Right in American Politics: Marching to the Millennium*. Georgetown University Press, <http://press.georgetown.edu/book/georgetown/christian-right-american-politics>.
- Haynes, J. (2005). 'Religion and International Relations after 9/11', *Democratization*, 12(3): 398-413.
- Haynes J. (2018). *Θρησκεία και πολιτική. Μια σύγχρονη επιτομή*, επιμ. X. Καραγιαννοπούλου, Αθήνα: Πεδίο.
- Haynes, J. (2019). *From Huntington to Trump: Thirty Five Years of the Clash of Civilizations*. London: Lexington Books.
- Haynes, J. (2021). *Trump and the Politics of Neo-Nationalism*. Oxon: Routledge.
- Hermann, M.G. & T. Preston (1994). 'Presidents, Advisers, and Foreign Policy: The Effect of Leadership Style on Executive Arrangements', *Political Psychology*, 15(1): 75-96.
- Hickel, F.R. & A.R. Murphy (2022). 'Making America Exceptional Again: Donald Trump's Traditionalist Jeremiad, Civil Religion, and the Politics of Resentment', *Politics and Religion*, 15(2): 247-69.
- Kang, N. (2009). 'Puritanism and Its Impact upon American Values', *Review of European Studies*, 1(2).
- Kessler, S. (1992). 'Tocqueville's Puritans: Christianity and the American Founding', *The Journal of Politics*, 54(3): 776-92.
- Lemons, J.D. (2022). 'The Room Where it Happened: How Evangelical Leaders Used a Closed-Door Meeting to Change sentiment for Donald J. Trump', *The Australian Journal of Anthropology*, 33: 349-59.

- Lienesch, M. (1993). *Redeeming America: Piety and Politics in the New Christian Right*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Lindsay, M. (2007). *Faith in the Halls of Power: How Evangelicals Joined the American Elite*. New York: Oxford University Press.
- Lieven, A. (2004). *America, Right or Wrong*. New York: Harper Collins.
- Margolis, M.F. (2020). 'Who Wants to Make America Great Again?: Understanding Evangelical Support for Donald Trump', *Politics and Religion*, 13(1): 89-118.
- Martin, W. (1996). *With God on Our Side: The Rise of the Religious Right in America*. New York: Broadway Books.
- Martinez, J. & G. Smith (2016). 'How the Faithful Voted: A Preliminary 2016 Analysis', <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/11/09/how-the-faithful-voted-a-preliminary-2016-analysis/>.
- McEvoy-Levy, S. (2001). *American Exceptionalism and US Foreign Policy*. New York: Palgrave-McMillan.
- Merelman, R. (1984). *Making Something of Ourselves. On Culture and Politics in the United States*. Berkeley: University of California Press.
- Milton, D. (2017). 'Does the Cure Address the Problem?: Examining the Trump Administration's Executive Order on Immigration from Muslim-Majority Countries Using Publicly Available Data on Terrorism', *Perspectives on Terrorism*, 11(4): 87-94.
- Moran, A. (2021). 'The US: Security in the Post-9/11 Era' στο P. Hough, A. Moran, B. Pilbeam & W. Stokes (eds). *International Security Studies. Theory and Practice*, 2η έκδοση. London: Routledge.
- Oldfield, D. (1996). *The Right and the Righteous: The Christian Right Confronts the Republican Party*. New York: Rowman & Littlefield.
- Pew Research Center (2014). 'Religious Landscape Study', <https://www.pewresearch.org/religion/religious-landscape-study/>.
- Pew Research Center (2018). 'Why Americans Go (and Don't Go) to Religious Services', <https://www.pewresearch.org/religion/2018/08/01/why-americans-go-to-religious-services/>.
- Rozell, M.J. (2018). 'Donald J. Trump and the Enduring Religion Factor in US Elections' στο M. Rozell & G. Whitney (επιμ.). *Religion and the American Presidency: The Evolving American Presidency*. Cham: Palgrave Macmillan.

- Salleh, M.A. (2011). *The Christian Right and US Foreign Policy in the Twenty-First Century*. Durham University, <http://etheses.dur.ac.uk/669/>.
- Schoenberger, R. (ed.) (1969). *The American Right Wing: Readings in Political Behavior*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Seymour, M. (1997). *American Exceptionalism: A Double-Edged Sword*. New York: Norton.
- Spencer, N. (2017). 'From America to the UK, Religion still Matters in Politics – as These Five World Leaders Prove', <https://inews.co.uk/opinion/religion-still-matters-politics-five-european-leaders-prove-59024>.
- Stracqualursi, V. (2018). 'Rex Tillerson Says Trump Got "Frustrated" when Told He Couldn't Do Something that Violates the Law', <https://edition.cnn.com/2018/12/07/politics/rex-tillerson-donald-trump/index.html>.
- Squiers, A. & M. Arsenault (2023). 'American Civil Religious Rhetoric: Putting Assumptions to the Test', *National Identities*, 25(2): 101-17.
- Sutton, M. (2014). *American Apocalypse: A History of Modern Evangelicalism*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Taylor, J. (2015). 'True Believer?: Why Donald Trump Is the Choice of the Religious Right', <https://www.npr.org/sections/itsallpolitics/2015/09/13/439833719/true-believer-why-donald-trump-is-the-choice-of-the-religious-right>.
- Taylor, M. & M. Colbert (2017). *The Trump Prophecies: The Astonishing True Story of the Man Who Saw Tomorrow ... and What He Says Is Coming Next*. Crane: Defender Publishing.
- Thompson, J. (2022). 'Does It Matter if the President Isn't Pious?: White Evangelicals and Elite Religiosity in the Trump Era', *Politics and Religion*, 15(4): 762-82.
- Trangerud, H.A. (2022). 'The Trump Prophecies and the Mobilization of Evangelical Voters', *Studies in Religion/Sciences Religieuses*, 51(2): 202-22.
- Ülgül, M. (2021). 'Faith Abroad: How Religion Shapes Trump Administration's Foreign Policy', *International Relations*, 35(4), 551-73.
- Wagner, P. (2011). 'The New Apostolic Reformation is not a Cult', <https://www.charismanews.com/opinion/31851-the-new-apostolic-reformation-is-not-a-cult>.

- Wallnau, L. (2016). *God's Chaos Candidate: Donald J. Trump and the American Unravelling*. Keller: Killer Sheep Media.
- Ward, A. (2019). 'Trump Has a Strong Foreign Policy Narrative for 2020', <https://www.vox.com/world/2019/4/1/18285395/trump-2020-foreign-policy-democrats>.
- Witte, J. (1990). 'How to Govern City on Hill: The Early Puritan Contribution to American Constitutionalism', *Emory Law Journal*, 39(1): 41-64.
- Wong, Janelle. (2018). 'The Evangelical Vote and Race in the 2016 Presidential Election', *Journal of Race, Ethnicity, and Politics*, 3(1): 81-106.
- Yavuz, H. & M.A. Okur (2018). 'Reactions of the American Jews to Trump's Jerusalem Embassy Move: Continuation of the Historical Pattern?', *Alternatives*, 43(4): 207-21.
- Zinberg, D. (2017). 'A Great Judeo-Christian Nation?', <https://blogs.timesofisrael.com/a-great-judeo-christian-nation/>.

ABSTRACT

Dimitrios V. Oikonomou

Religion and politics: The Evangelicals' contribution to Donald Trump's election

Religion has had a special place in the lives of Americans since the time of the colonization of the New World, as it helped build up the worldview that they are the chosen nation tasked with creating the 'New Jerusalem' on the other side of the Atlantic and save the world. Despite the fact that the US constitution supports the separation of church and state, religion is nevertheless part of the political and cultural identity of the USA. This paper will attempt to explore the influence of religion on the domestic political situation of the USA, focusing on the period of Donald Trump's administration. At the centre of the research are the Evangelicals and the New Christian Right in or-

der to examine how and to what extent they influenced the electoral contest in 2016 and the subsequent shaping of the political situation.

Keywords: USA, religion, Evangelicals, Trump administration, elections